

Fengslet familie

Erfaringer fra å ha en forelder i fengsel

BARNEOMBUDET

Fakta om rettigheter for barn med foreldre i fengsel

Årlig opplever mellom 6000 og 9000 barn i Norge at mor eller far fengsles. I tillegg opplever mange barn at søsken, besteforeldre eller andre nære fengsles ¹.

Flere av bestemmelsene i FNs barnekonvensjon berører barn med foreldre i fengsel. I følge artikkel 9 har barnet rett til samvær med begge foreldre. Dette betyr at myndighetene må legge til rette for hensiktsmessig samvær for barn også i fengslene. Artikkel 3 bestemmer at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle saker som berører barn, og artikkel 12 sier at alle barn har rett til å uttale seg i saker som angår barnet. Dette innebærer at barnets beste skal tillegges stor vekt, og at barna skal tas med på råd om hvordan for eksempel besøk i fengsel kan gjennomføres på en god måte.

I Norge reguleres forholdene under soning av en egen lov om straffegjennomføring som er fulgt opp med nærmere bestemmelser i en egen forskrift ². Straffegjennomføringsloven § 3 sier at barns rett til samvær med sine foreldre skal tillegges særlig vekt under gjennomføringen av straffen. Loven åpner for at innsatte med barn har mulighet til mer besøk (§ 31), utvidet ringetid (§ 32) og flere permisjons-

døgn (§ 33). Fengselet er ifølge lovens § 31 forpliktet til å tilrettelegge for at besøk av barn kan gjennomføres på en skånsom måte. I retningslinjene til loven sies det at besøket skal gjennomføres i barnevennlige besøksrom eller andre velegnede lokaler, blant annet bør det være tilbud om leker og spill tilpasset ulike alderstrinn.

Forskriften § 1-3 sier at det skal tas særlig hensyn til hva som er barnets beste ved avgjørelser som gjelder innsatte som har omsorg for eller regelmessig samvær med sine barn. Dette gjelder blant annet når det vurderes hvilket fengsel den innsatte skal sone i, slik at den som sitter i fengsel kan sone i nærheten av der hvor barna bor, jfr. forskriften § 3-4.

Tross god regulering, er virkeligheten ofte at barna glemmes når straffegjennomføringen for forelderen planlegges. Fengslene er sjelden tilrettelagt for familier og barna opplever svært ofte at besøksrommene ikke er tilpasset barn i ulike aldre. Dette gjør det vanskelig å opprettholde god kontakt med foreldre som er under soning. FNs komité for barns rettigheter, som overvåker statenes gjennomføring av barnekonvensjonen, har oppfordret Norge til å ta mer hensyn til barn med foreldre i fengsel.

¹ Kilde: Foreningen for Fangers Pårørende

² Lov om straffegjennomføring av 18. mai 2001, med forskrift FOR 2002-02-22 nr 183

Bakgrunn

Barneombudet oppretter ekspertgrupper for at barn og unge med ulike erfaringer skal bli hørt. Målet er at deres meninger og erfaringer skal tillegges vekt når myndighetene tar beslutninger som angår denne gruppen barn.

Barneombudet etablerte 13. februar 2008 en ekspertgruppe bestående av barn som har et familiemedlem i fengsel. Ekspertgruppen har bestått av fire barn i alderen 9-11 år. Barna har, eller har hatt, en far eller stefar i fengsel i østlandsområdet.

Barna ble rekruttert gjennom Foreningen for Fangers Pårørende (FFP). FFP har et eget

Barnekonvensjonen artikkel 9 – Om kontakt med foreldre

Partene skal respektere den rett et barn som er atskilt fra en eller begge foreldre har til å opprettholde personlig forbindelse og direkte kontakt med begge foreldrene regelmessig, med mindre dette er i strid med barnets beste.

tilbud til barn og ungdom som har et familiemedlem i fengsel. En rådgiver fra organisasjonen har deltatt på møtene med ekspertgruppen hos Barneombudet.

Barna i gruppen har snakket om sine erfaringer med å ha en far eller stefar i fengsel. Selv om anbefalingene er basert på erfaringer på Østlandet vil de fleste være relevante også for fengsler i resten av landet.

Barnas rolle har vært ekspertrollen, ved at de har delt sine erfaringer, synspunkter og råd. Det er viktig å understreke at møtene ikke har hatt et terapeutisk preg. Rådgiveren fra FFP har imidlertid vært med hvis det skulle være behov for oppfølging, og har også ivaretatt kontakten med barnas foresatte. Ombudet vurderer det som viktig at barna i ekspertgruppa blir fulgt opp av en fagperson i forkant og etterkant av møtene hos Barneombudet.

Målsetting og metode

FNs barnekonvensjon artikkel 12 sier at barn har rett til å bli hørt i saker som angår det, og at barns meninger skal tillegges vekt.

Ekspertgruppens oppgave har vært å gi barn med et familiemedlem i fengsel en stemme. Barna har gitt råd til Barneombudet om hvordan samfunnet bedre kan legge til rette for kontakt med den innsatte. Det er lite fokus i kriminalomsorgen på hva fengsling betyr for barna til de innsatte, og det har derfor vært viktig for Barneombudet å få fram disse barnas tanker og meninger.

Barnekonvensjonen artikkel 12 – medvirkning

Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og gi barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.

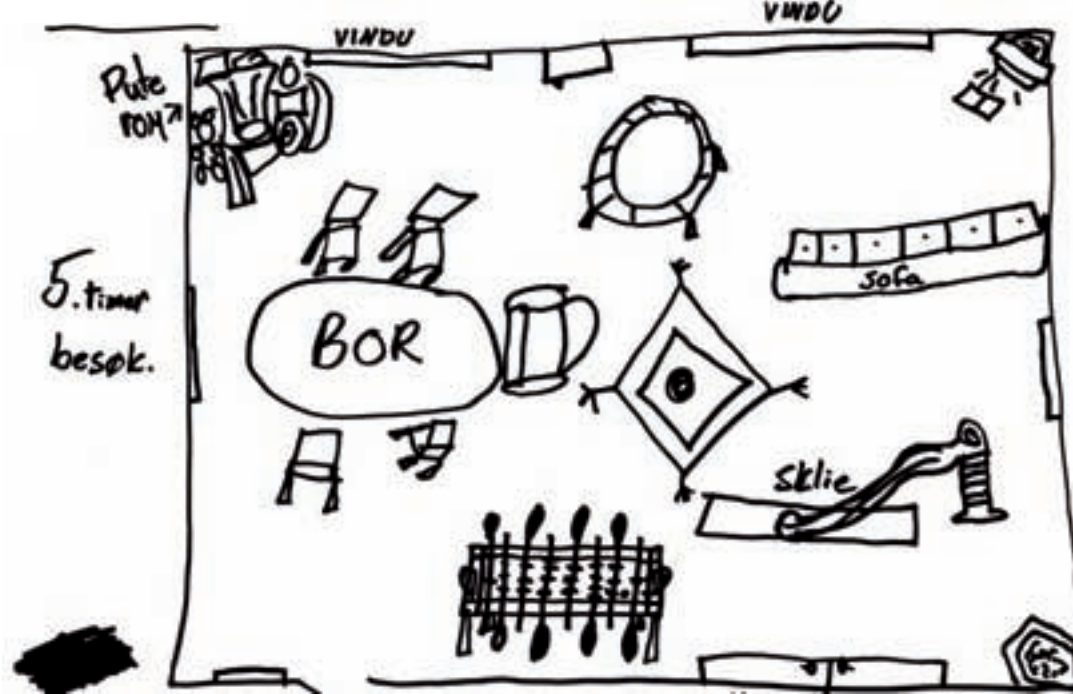
Aktiviteter

Ekspertgruppen har hatt fire møter med barneombud Reidar Hjermann og en rådgiver hos Ombudet. Gruppen har før møtene med Barneombudet vært samlet hos FFP, slik at barna har blitt forberedt på hva som skal diskuteres.

Besøk i Oslo fengsel

I mai 2009 var ekspertgruppen på besøk i Oslo fengsel, avdeling B, for å se på besøksforholdene der. Barna sa tydelig i fra at forholdene var uholdbare. Lokalene var lite trivelige, leker ødelagt og det var lite som lå til rette for godt samvær med den innsatte. I forkant av ekspertgruppens besøk, hadde Oslo

fengsel fått tildelt midler til å forbedre besøksforholdene. Barna ga innspill til fengselsdirektøren om hva som var viktig å gjøre for at besøksforholdene skulle bli bedre. De overleverte også egne tegninger av hvordan et "drømme-besøksrom" bør se ut.

Deltakelse i rapportering til FN

Barna i ekspertgruppen deltok også under Barnehøringen 2009, der barn og unge i Norge møtte Lothar Krappmann fra FNs barnekomité.

Barnehøringen var arrangert i forbindelse med Norges fjerde rapport til FN om hvordan Norge oppfyller FNs barnekonvensjon.

FNs barnekomité kom i januar 2010 med sine anbefalinger til Norge. Om barn med et familiemedlem i fengsel skriver komiteen i punkt 33:

"Komiteen anbefaler (...) at fengselsmyndighetene tilrettelegger besøksordninger for barn som har far eller mor i fengsel."

"Komiteen er dessuten bekymret for at det ikke gjøres nok for å sikre at barn får opprettholde kontakten med foreldre som er i fengsel".

Nytt besøk i Oslo fengsel

I april 2010 ble ekspertgruppens arbeid avsluttet med et oppfølgingsmøte i Oslo fengsel, for å se hvor langt arbeidet med forbedring av besøksrommene hadde kommet. Dessverre var byggearbeidene fortsatt ikke påbegynt, men barna fikk se tegningene fra arkitekten hvor deres råd var tatt inn i planene for utformingen av de nye besøksrommene på avdeling B.

Å dele sine erfaringer gjennom media

Ekspertgruppen har også delt sine erfaringer gjennom media. NTB dekket det første besøket i Oslo fengsel. I oppslaget som ble publisert i norsk presse 25. mai 2009, forsikret fengselsdirektør Øyvind Alnæs at "barna skal lyttes til når besøksområdet skal renoveres".

Noen av barna fra ekspertgruppen har fortalt om sine erfaringer til andre barn gjennom en reportasje som programmet Megafon på NRK Super lagde fra Ullersmo og Bastøy fengsler. Programmet ble sendt 11. mars 2010.

NRK Dagsrevyen var med på ekspertgruppens andre besøk i Oslo fengsel, som er beskrevet tidligere. Dette innslaget ble sendt på Dagsrevyen 21. april 2010.

Barnas råd og erfaringer

Om det å vite og det å fortelle til noen

Ikke alle barn får vite at de har en forelder eller et annet familiemedlem i fengsel. Noen får vite det etter hvert, mens andre får for eksempel beskjed om at den straffedømte er på reise. Også barna i ekspertgruppen hadde ulike erfaringer i forhold til når de fikk vite om soningen.

Barna var imidlertid selv tydelige på at det er viktig at barn som har foreldre i fengsel får vite om det etter kort tid. Barna har varierende erfaringer med åpenhet overfor omgivelsene. Noen forteller at de har blitt ertet for at forelderen er i fengsel, mens andre ikke har fått noen negative reaksjoner når de har valgt å være helt åpne om fengslingen.

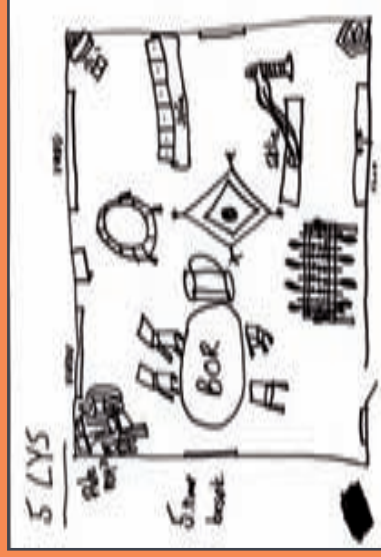
”Foreldre må fortelle til barna om at mamma eller pappa er i fengsel. Det må de få hjelp til fra de som jobber i fengselet”

Riv ut - heng opp...

Huskeliste

For barn som har et familiemedlem i fengsel er det viktig at:

- Barn trives når de er på besøk i fengselet
- Det er ordentlig plass, luft og rent. Man bør kunne åpne vinduene
- Man kan få eget rom, ikke sitte på fellesrom
- Det må være ting å gjøre der: leker, spill og sånt for barn i ulike alder
- Utstyret må være i orden, ikke ødelagt og skittent
- Det må være lov å få ordentlig mat der, ikke bare dyre ting på automater
- Det hadde vært fint å kunne få gå ut der det er mulig
- Alle fengsler bør ha en hyggelig betjent som kan ha ansvar for at det ser bra ut i besøksrommene
- Fengselet må tenke på barna også når de avlyser besøk eller permisjoner. Det er lett å bli lei seg
- Det er vanskelig å holde kontakt på telefonen. Ofte er det for lite tid til å snakke sammen
- Barn har rett til å se sine foreldre
- Det er ikke barna som skal straffes
- Det er verken vanskelig eller dyrt å gjøre besøkene bedre for barn

”Noen venninner vet det, men ikke alle i klassen”

Om besøksrom i fengsel

Det er ikke alltid lystbetont å være med på besøk i fengsel. Det kan skyldes ulike forhold, som hvordan det er tilrettelagt for besøk, at foreldrene snakker ”voksenprat” og at det er få muligheter til å gjøre ting sammen i fengselet. Samværet kan derfor føles kunstig eller kjedelig.

Alle barna ønsker å ha kontakt med den innsatte, men opplever dette som vanskelig i praksis. Dette skyldes blant annet dårlige besøksforhold. Barna har alle sammen vært på besøk i flere fengsler, og noen av barna har fått sett cellen til den innsatte.

Besøksrommene har blitt beskrevet slik:

”I Oslo fengsel avdeling A er det lite lys og luft og ingenting å gjøre.”

”Oslo har seks små rom med bare en sofa og vindu med belegg. Lyset virker dårlig.”

”Oslo, avdeling B burde få egne besøksrom, ikke et fellesrom.”

”Det blir fort kjedelig å være på besøk.”

"Det hadde vært fint med uteareal - da kan man være sammen ute."

"Bastøy er bra, da kan vi være ute."

"Bastøy har eget hus man kan låne. Det er fint. Det går an å puste der."

"Familiedagene på Bastøy er gøy."

"Bøker og blader er herpa. TVen har gått i stykker. Klokkene går ikke riktig."

"Ringerike har kjedelige leker."

"Ringerike har fotballspill, men det mangler ofte ball."

"Ullersmo har ett familierom med ødelagt lekekjøkken".

Noen som kan ta ansvar?

Det kan se ut som ingen har ansvar for at besøksrommene ser ordentlige ut og at de har riktig utstyr. Dette oppleves som et problem. Barna har kommet med mange råd og tips til hvordan besøksrom i fengsel bør se ut:

"De som jobber i fengselet bør finne en snill og koselig betjent som kan ha ansvaret for leker og koselige ting i besøksrommene."

"Besøksrommene burde ha vinduer som man kan se ut av og luft."

"Besøksrommene bør ha bedre leker og bøker til eldre barn".

"Besøksrommene burde være hyggelige og lyse med bilder, bokhylle, sittegruppe, TV med Wii og fotballspill".

"Jeg ville hatt flere leker, tegnesaker, TV, spill og Playstation. Tegnesakene må ha blyantspisser og viskelær. Hva er vitsen med å tegne hvis man ikke har det? Og ikke gamle, skitne leker! Nye, fine og pene leker
- ikke ødelagte ting!

Barna har også tegnet hvordan de synes besøksrommene bør se ut.

Barna forteller at det er viktig å kunne lage og spise mat når man er på besøk i fengselet. De forteller at man kan lage mat i familieleiligheter, men ellers varierer det veldig.

Noen steder får man ha med mat, men de gjennomlyser den. Andre steder får man ikke ha med mat, eller man kan ikke ta med noe som er åpnet.

"Man bør kunne kjøpe mat og drikke på besøksrommet".

"Det hadde vært fint om man kunne ta med mat! Ikke bare at det er automater med sjokolade!"

Om å forklare reglene

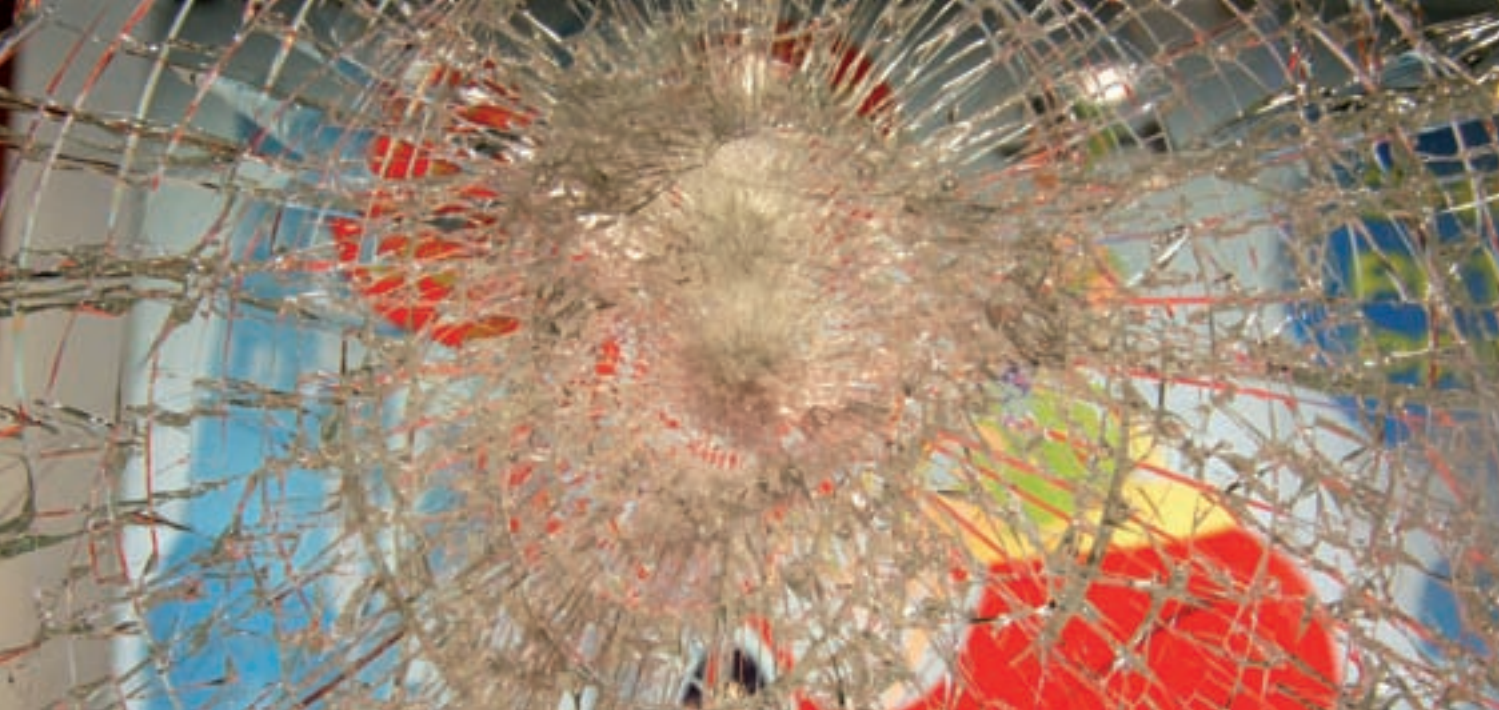
Barna opplever mange hindringer og utfordringer i kontakten med det innsatte familiemedlemmet. Rutiner og regler kan virke uforståelige og meningsløse.

Flere av barna har opplevd at det er vanskelig å få gitt gaver til den innsatte. Gaven må gå via personalet og blir ofte åpnet og sjekket. Da forsvinner mye av gleden ved å gi gaven. Barna opplever det som viktig å få vite hvorfor ting skjer. Da er det lettere å akseptere.

"Noen ganger får man ha med spill til Ringerike, og noen ganger ikke. Det kommer an på antall ansatte på jobb til å sjekke om det er gjemt narkotika i spillet".

"Man låses inne på besøksrommet, så må man si fra om man skal på do".

"Forklar hvorfor reglene er som de er og hvorfor det er restriksjoner og kontroller."

Om telefonkontakt

Barna beskriver at det er viktig med telefonkontakt med den innsatte. Det kan se ut som om barna opplever det som vanskelig å opprettholde god nok kontakt via telefon.

"Jeg kan snakke med pappa flere ganger i uken, men bare i fem minutter."

"I overgangsbolig får pappa ha egen mobil".

Om permisjoner

Barna opplever det som vanskelig at man ikke får svar i god tid på om den innsatte får permisjon.

"Det er viktig å få raskt svar på om det gis permisjon og at fengselet ikke ombestemmer seg etterpå. Man gleder seg lenge i forkant til permisjonen."

"Det bør kunne lages en plan for permisjoner".

Avslutning

Du har nå lest Barneombudets erfaringer fra møter med barn som er eksperter på å ha foreldre i fengsel. Barn er eksperter på å være barn, og Barneombudet har ønsket å forstå mer om hvordan det oppleves å ha en forelder i fengsel. Hva må til for at ikke barna til den dømte skal oppleve å bli straffet?

For det er nettopp det barna sier: "Det er ikke jeg som skal straffes." Likevel opplever de dette hver dag, at kontakten med den

innsatte begrenses av muligheter til å ringe ut, at besøksrommene er små og utrivelige, at det ikke finnes skikkelig leker, spill eller bøker der når de er på besøk. Barna opplever også uforutsigbarhet knyttet til permisjoner og hjemmebesøk med følge.

De fleste endringene barna foreslår krever først og fremst en endring av holdninger og bevissthet. De som har ansvar for en straffegjennomføring må alltid spørre seg *har den innsatte barn?* Er det barn inne i

bildet, skal en strekke seg langt for at det skal legges til rette for at barn som ønsker det skal ha en god relasjon til sin forelder bak murene.

Takk til Foreningen for Fangers Pårørende som har vært en uvurderlig samarbeidspartner i arbeidet med ekspertgruppen. Barneombudet lover å jobbe for at barnas stemmer blir omsatt i resultater i det virkelige liv.

Reidar Hjermann,
barneombud

BARNEOMBUDET

978-82-7987-022-7 (Trykk) 978-82-7987-023-4 (PDF)

Design og trykk: Sandnes Media AS

Bilder: Colourbox og Barneombudet/ekspertgruppen

Utgitt: 2010